1-чу классан дешархошна лерина "Текстан исбаьхьалла" цIе йолчу урокел арахьарчу гIуллакхан 1-чу занятин конспект

Тема: Тексте ладогIар, суьртийн рогIалла хIоттор

Iалашо: СуртхIотторан кепехь диалогашца къамелан говзалла, кхоллараллин ойлайар, фантази кхиор.

Iалашонаш:

• **Дешаран:**

- «Диалог» дашах кхетам а, цуьнан коьрта элементаш а (репликаш, ладогIар, жоп далар) йовзийтар.
- Диалог дIайахьаран коьрта хаарш Iамор (маршалла хаттар, Iодика йар, дехар дар, баркалла алар).

Кхиаран:

- Къамел, тидамбар, иэс, фантази кхиор.
- Шен ойланаш а, синхаамаш а гайта хаар лакхадаккхар.
- СуртхIотторан кепаца кхоллараллин хьуьнарш кхиор.

Кхетош-кхиоран:

- Вовшашца къамел даран культура а, кхечуьнга ладогIа а, цуьнан ларам бан а хаар кхиор.
- Кхоллараллин гIуллакхна дика хьал кхоллар.

ГIирс:

• Тайп-тайпанчу турпалхойн (акхаройн, туьйранан турпалхойн, и. дI. кх. а) суьрташ тIехь долу карточкаш.
• Маршалла хаттаран, Iодикайаран, дехар даран, баркалла аларан дешнийн цхьаьнакхетарш тIехь долу карточкаш.
• Масканаш йа костюмийн элементаш (шайн лаамехь).
• Диалогийн масалшца презентаци йар (аьтто белахь).

Классал арахьара дешаран некъ

Классал арахьара дешаран этапаш	Хан	Хьехархочун болх	Дешархойн гIуллакхаш	Хьехаран кепаш а, приёмаш а	УУД-н кепаш
Вовшахтохаран мур Iалашо: хIораннан а кийча хилар толлуш, дешархой тIебогIучу балхана кечбар	I мин	**Маршалла хаттар.** Маршалла ду шуьга, хьоме бераш! Дала шуна дика дарш, диканца шу дукха дахадарш, вуонна шу тIаьхьататтарш, диканна хьалхадахарш. Ас цхьа туьйра дуьйцур ду шуна, тур-тамаша шуьга байта. Лунан лергаш самадахалаш, берзан бIаьргаш серлабахалаш!	Хьехархочуьнга маршалла хаттар	Барта аларан метод: салам –маршалла хаттар. Дог-ойла гIатторца тема йовзийтар, къамел дар.	Коммуникативни (Iаморан тIедилларе ладогIар а, цунах кхетар а). Регулятивни (шаьш шайн белхан меттиг вовшахтохар) .
Коьртачу этапана кечам бар. Йуьхьанцара хаарш карладахар . Iалашо: дешархой дечу гIуллакхашна кечбар, керла хаарш оьшуш хиларх кхетар	5 мин	Хаарш жигардахар. - Бераш, шуна туьйранаш хазахетий?Хьанна дагадогIу шуна туьйранаш муха дуьйлало? (Цкъа мацах..., йехаш-Iаш хилла…) - Ткъа чекх муха довлу уьш? - Тахана вай, цхьана туьйране ладоьгIна ца Iаш, иза суьрташ тIера гулдийр ду!	Хьехархочун хаттаршна жоьпаш ло, туьйранан элементаш дагалоьцу	Барта (къамел), гайтаман (туьйранан турпалхой гойтуш долу суьрташ).	Регулятивни (ша-шен мах хадор, хьехархочун тIедиллар кхочушдар вовшахтохар). Личностни (дешар Iаморна мотиваци кхоллар). Познавательни (хьайн хаарийн системехь лела хаар). Коммуникативни (лерсица хаам тIеэцар, хьехархочун хаттаршна жоьпаш далар).

Коьрта дакъа Iалашо: берашна керла коьчал карайерзор вовшахтохар	30 мин	**I.Текст йовзийтар:** - ХIинца ас шуна вайн халкъан туьйра доьшур ду шуна. Дика ладогIа! (Туьйранан текст 2-зза йоьшу). Туьйра, хиламийн рогIалла шера а йолуш, кхета атта хила деза. Масала: «**ГАЗА-ГУЬЗАЛГАШ. Халкъан туьйра**» - Бераш, хаза хийтин шуна туьйра? - Стенах лаьцна дара и? - Муха хийтира шуна газа - гуьзалгаш? - Шайн нанас аьлларг дорий цара? - Х1ун гира царна новкъахь? - Барзо х1ун дира царна? - Нана-газа кхерайелирий барзах? - Ша барзах к1елхьарайаьхначу шен буьхьигашна х1ун хьехар дира нанас? - Шу реза дуй цуьнан хьехамна? Дас-нанас, воккхачо аьлларг дан дезий? **2. Суьрташца болх бар:** - Шун партанаш тIехь вайн туьйранан тайп-тайпана хиламаш гойтуш долу суьрташ ду. Шун декхар -текстехь хиламаш ма-хиллара, уьш нийсачу рогIаллехь дIанисдар. (Суьрташ дIасадоькъу).	I. Тексте ладугIу, хаттаршна жоьпаш даларца диалог дIахьо. 2. Суьрташка а хьовсуш, уьш нийсачу рогIаллехь дIанисдан хьовсу.	Барта (кхетор, йешар), гайтаман (суьрташ), практически (суьрташца болх бар).	Коммуникативни (диалогехь дакъалацар; кхечаьрга ладогIар а, царах кхетар а, хиламех а, гIуллакхех а болу шен хьежам бовзийтар). Познавательни (тайп-тайпана хIуманаш, хиламаш, бакъдерш вовшашца дуста а, церан анализ йан а, шайн-шайн тобанашка дерзо а, хьайн хаарийн системехь лела а хаар). Регулятивни (хиллачу хааршна тIе а тевжаш, шен кхолладелла хетарш довзийта а, уьш бакъдан а, хьехархочун тIедилларш кхочушдар вовшахтоха а).

		   3.Таллам: - Аш муха болх бина хьовса вай! (Масех дешархочуьнга кхойкху, шаьш суьрташ муха дIанисдина а, хIунда дIанисдина а дийца). **4. Йуха а ладогIар а, тIечIагIдар а** (уточнение)**:** - ХIинца ас йуха а доьшур ду дийцар, аш дерриге а нийса дина йа ца дина талла мегар ду. (Йуха а дIайоьшу туьйранан текст).	3. Шаьш суьрташ муха дIанисдина а дуьйцу, уьш иштта харжаран бахьана а довзуьйту. 4. Йуха а тексте ладоьгIначул тIаьхьа, шайн болх толлу.		
ЖамIаш дар, хааарш системе дерзор а. Iалашо: нийса жоьпаш дала а, уьш системе дерзо а, жамIаш дан а хаарш карадерзор	2 мин	- ХIун дира вай тахана? - ХIун хии вайна? - Хала дарий хьуна? - Уггаре а самукъане дерг хIун дара?	Хьехархочун хаттаршна жоьпаш а луш, шайна хетарг дуьйцу .	Барта (къамел)	Регулятивни (хиллачу хааршна тIе а тевжаш, шен кхолладелла хетарш довзийта а, уьш бакъдан а, хьехархочун тIедилларш кхочушдар вовшахтоха а). Коммуникативни

					(лерсица хаам тIеэцар).
Рефлекси Iалашо: шен белхан мах хадо хаар карадерзор .	I мин	- Тетрадан йистошца малх билла, нагахь хьайна хIара дарс самукъане хеташ хиллехь а, дерриге нисделлехь а, йа марха йилла, нагахь санна хьо ца кхеташ а, хала а хиллехь.	Тетрадан йистошца малх йа марха йуьллу	Гайтаман (сурт), барта (кхетор).	Регулятивни (шен гIуллакхан мах хадор). Познавательни (Iамийнарг системе хIоттор, тIечIагIдар, жамIаш дар). Коммуникативни (барта шайн ойланаш йовзийтар, хьехархочун хаттаршна жоьпаш далар).

№I ЙУХХЕДИЛЛАР

ГАЗА-ГУЬЗАЛГАШ. Халкъан туьйра

Дала шуна дика дарш, диканца шу дукха дахадарш, вуонна шу тIаьхьататтарш, диканна хьалхадахарш. Ас цхьа туьйра дуьйцур ду шуна, тур-тамаша шуьга байта. Лунан лерган самадахалаш, берзан бIаьрган серлабахалаш!

Йехаш-Iаш хилла нана-газа. Цуьнан кхоъ буьхьиг хилла, цхьа гай, ши гай, кхо гай долуш газа-гуьзалгаш.
Нанас аьлла шен буьхьигашка:
– Вай хьуьна йисте сийна буц йаа, шийла шовда мала йахана йахка йеза.
Буьхьигаш резахилла. Йахана газа-гуьзалгаш. Хьуьна йистехь, сийна буц йууш, хьагйелча, шийла шовда молуш, тIаккха кхиссалуш, ловзуш, самукъадаьлла лелаш хилла уьш.
Цхьа гай дерг йуьзна. Цуо аьлла ши гай долчуьнга:
– Со йуьзна, со цIа йаха йоллу. Хьо йогIий соьца?
Ши гай долчо аьлла:
– ХIан-хIа. Хьан цхьа гай дузарх, сан шиъ ца дуьзна. Со ца йогIу.
Цхьа гай дерг ша цхьаъ цIа йан новкъайаьлла. Йиш а локхуш, йогIуш хилла иза:

Газа-гуьзалг йогIуш йу,
Бацах йуьзна техкаш йу,
Болар чехка долуш йу,
Нанна дукхайезаш йу.
Газа-гуьзалгаш цIа йахкаре хьоьжуш, тIай бухахь, лечкъина, Iаш борз хилла. Буьхьигна дуьхьалйаьлла борз.
– Хьо мичара йогIу, ва газа-гуьзалг? – аьлла хаьттина цо.
Кхерайелла, йега а йеш, аьлла газа-гуьзалго:
– Йажа-кхажа йахана йогIу.
– Хьан синпха хIунда беттало?
– Хьох кхоьруш беттало.
«Хьап» аьлла, дIакхаьллина и барзо.
Йежаш, йежаш, ши гай дерг йуьзна. Кхо гай долчуьнга аьлла цуо:
– Сан ши гай дуьзна, со цIа йаха йоллу. Хьо йогIий?
– ХIан-хIа, хьан ши гай дузарх, сан кхо гай ца дуьзна, – аьлла вукхо.
Цуьнга а ца хьоьжуш, цIа йан йаьлла ши гай дерг. Шен йиш а локхуш йогIуш хилла и:

Газа-гуьзалг йогIуш йу,
Бацах йуьзна техкаш йу,
Болар чехка долуш йу,
Нанна дукхайезаш йу.
Вукхунна санна, борз дуьхьалйаьлла цунна а.
– Хьо мичара йогIу, ва газа-гуьзалг? – хаьттина барзо.
Кхерайелла, йега а йеш, жоп делла газа-гуьзалго:
– Йажа-кхажа йахана йогIу.
– Хьан синпха хIунда беттало?
– Хьох кхоьруш беттало.
«Хьап» аьлла, иза а дIакхаьллина барзо.

Йежаш, йежаш, кхо гай дерг а йуьзна. Нене аьлла цуо:
– Сан кхо гай дуьзна, со цIа йаха йоллу.
– Собар де, – аьлла нана-газано, – цхьаьна гIур йу вайшиъ.
Амма нене ла а ца дугIуш, новкъайаьлла жима газа-гуьзалг. Йиш а локхуш, йогIуш хилла и:
Газа-гуьзалг йогIуш йу,
Бацах йуьзна техкаш йу,
Болар чехка долуш йу,
Нанна дукхайезаш йу.
Цунна а дуьхьалйаьлла борз.
– Хьо стенгара йогIу, ва газа-гуьзалг? – хаьттина цо.
– Йажа-кхажа йахана йогIу.
– Хьан синпха хIунда беттало?
– Хьох кхоьруш беттало.
КхозлагIниг а дIакхаьллина барзо.
Йуза а йуьзна, шийла шовда а мелла, цIа йан йаьлла нана-газа. Йиш а локхуш, йогIуш хилла и:
Сох лата борз йац,
Бай тIе йала гу бац.
МIаь-аьъ.
Борз дуьхьалйаьлла нана-газанна.
– Хьо мичара йогIу, ва нана-газа? – хаьттина цо.
– Йажа-кхажа йахана йогIу.
– Хьан синпха хIунда беттало?
– Хьох лата дог хилла беттало, – аьлла, барзана лата чухьаьдда нана-газа. Леташ, леташ хилла борззий, газий. ЦIаьххьана газано, хьала а хьаьжна, аьлла:
– Малх соьгахьа бу.
И санна, малхе хьажа, борз хьалахьожжушехь, Нана-газано, гайх маIаш а тоьхна, схьайаьхна шен буьхьигаш. ТIаккха цуо цаьрга аьлла:
– Вовшашца бертахь хилалаш, даим цхьаьна лелалаш. Нанас аьлларг делаш. Барт ца хилча, нанас аьлларг а ца дича, кхерам хир бу шуна.
Цул тIаьхьа чIогIа бертахь йехаш-Iаш хилла газа-гуьзалгаш.

Стела1ад №1. 2021

1-чу классан дешархошна лерина "Текстан исбаьхьалла" цIе йолчу урокел арахьарчу гIуллакхан 2-чу занятин конспект

Тема: Тексте ладогIар, суьртийн рогIалла хIоттор

Iалашо: СуртхIотторан кепехь диалогашца къамелан говзалла, кхоллараллин ойлайар, фантази кхиор.

Iалашонаш:

• Дешаран:

- «Диалог» дашах кхетам а, цуьнан коьрта элементаш а (репликаш, ладогIар, жоп далар) йовзийтар.
- Диалог дIайахьаран коьрта хаарш Iамор (маршалла хаттар, Iодика йар, дехар дар, баркалла алар).

Кхиаран:

- Къамел, тидамбар, иэс, фантази кхиор.
- Шен ойланаш а, синхаамаш а гайта хаар лакхадаккхар.
- СуртхIотторан кепаца кхоллараллин хьуьнарш кхиор.

Кхетош-кхиоран:

- Вовшашца къамел даран культура а, кхечуьнга ладогIа а, цуьнан ларам бан а хаар кхиор.
- Кхоллараллин гIуллакхна дика хьал кхоллар.

ГIирс:

• Тайп-тайпанчу турпалхойн (акхаройн, туьйранан турпалхойн, и. дI. кх. а) суьрташ тIехь долу карточкаш.
• Маршалла хаттаран, Iодикайаран, дехар даран, баркалла аларан дешнийн цхьаьнакхетарш тIехь долу карточкаш.
• Масканаш йа костюмийн элементаш (шайн лаамехь).
• Диалогийн масалшца презентаци йар (аьтто белахь).

Классал арахьара дешаран некъ

Классал арахьара дешаран этапаш	Хан	Хьехархочун болх	Дешархойн гIуллакхаш	Хьехаран кепаш а, приёмаш а	УУД-н кепаш
Вовшахтохаран мур Iалашо: хIораннан а кийча хилар толлуш, дешархой тIебогIучу балхана кечбар	I мин	**Маршалла хаттар.** Маршалла ду шуьга, хьоме бераш! Шу массо мел хаза ду! БIаьрса, лерса аш шайн ирде! Туьйранийн махка вай гIур ду!	Хьехархочуьн га маршалла хаттар	Барта аларан метод: салам –маршалла хаттар. Дог-ойла гIатторца тема йовзийтар, къамел дар.	Коммуникативни (Iаморан тIедилларе ладогIар а, цунах кхетар а). Регулятивни (шаьш шайн белхан меттиг вовшахтохар) .
Коьртачу этапана кечам бар. Йуьхьанцара хаарш карладахар . Iалашо: дешархой дечу гIуллакхашна кечбар, керла хаарш оьшуш хиларх кхетар	5 мин	Хаарш жигардахар. - Бераш, шуна туьйранаш хазахетий?Хьанна дагадогIу шуна туьйранаш муха дуьйлало? (Цкъа мацах..., Iаш хилла…) - Ткъа чекх муха довлу уьш? (Берийн жоьпаш) - Тахана вай, нохчийн матте даьккхина долчу оьрсийн халкъан туьйране ладуг1ур ду. Цул сов, ладоьгIна ца Iаш, иза суьрташ тIера гулдийр ду!	Хьехархочун хаттаршна жоьпаш ло, туьйранан элементаш дагалоьцу	Барта (къамел), гайтаман (туьйранан турпалхой гойтуш долу суьрташ).	Регулятивни (ша-шен мах хадор, хьехархочун тIедиллар кхочушдар вовшахтохар). Личностни (дешар Iаморна мотиваци кхоллар). Познавательни (хьайн хаарийн системехь лела хаар). Коммуникативни (лерсица хаам тIеэцар, хьехархочун хаттаршна

					жоьпаш далар).
Коьрта дакъа Іалашо: берашна керла коьчал карайерзор вовшахтохар	30 мин	**I.Текст йовзийтар:** - ХIинца аса жима туьйра доьшур ду шуна. Дика ладогIа! (Туьйранан текст 2-зза йоьшу). Туьйра, хиламийн рогIалла шера а йолуш, кхета атта хила деза. Масала: «ХОРСАМ» - Бераш, муха хийти шуна туьйра? - Стенах лаьцна дара и? - Стенгахь кхиъънера хорсам? - Ша хорсам д1адийна ваьлча, х1ун дешнаш элира дадас? -Кхиирий хорсам дадас ма - аллара? - Дадига схьа х1унда ца даккхаделира и? - Дадас шена г1о дан хьаьнга кхайкхира? - Бабас хьаьнга кхайкхира? - Хорсам схьадоккхуш кхин хьан дира г1о?	I. Тексте ладугIу, хаттаршна жоьпаш даларца диалог дIахьо.	Барта (кхетор, йешар), гайтаман (суьрташ), практически (суьрташца болх бар).	Коммуникативни (диалогехь дакъалацар; кхечаьрга ладогIар а, царах кхетар а, хиламех а, гIуллакхех а болу шен хьежам бовзийтар). Познавательни (тайп-тайпана хIуманаш, хиламаш, бакъдерш вовшашца дуста а, церан анализ йан а, шайн-шайн тобанашка дерзо а, хьайн хаарийн системехь лела а хаар). Регулятивни (хиллачу хааршна тIе а тевжаш, шен кхолладелла хетарш довзийта а, уьш бакъдан а, хьехархочун тIедилларш кхочушдар вовшахтоха а).

		- Схьадаккхаделирий цаьрга и? - Дахка беача, х1унда даккхаделла аьлла хета шуна хорсам?			
		2. Суьрташца болх бар: - Шун партанаш тIехь вайн туьйранан тайп-тайпана хиламаш гойтуш долу суьрташ ду. Шун декхар -текстехь хиламаш ма-хиллара, уьш нийсачу рогIаллехь дIанисдар. (Суьрташ дIасадоькъу). 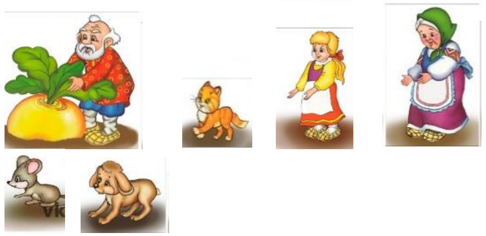	2. Суьрташка а хьовсуш, уьш нийсачу рогIаллехь дIанисдан хьовсу.		
		3.Таллам: - Аш муха болх бина хьовса вай! (Масех дешархочуьнга кхойкху, шаьш суьрташ муха дIанисдина а, хIунда дIанисдина а дийца).	3. Шаьш суьрташ муха дIанисдина а дуьйцу, уьш иштта харжаран бахьана а довзуьйту.		

		4. Йуха а ладогIар а, тIечIагIдар а (уточнение)**:** - ХIинца ас йуха а доьшур ду дийцар, аш дерриге а нийса дина йа ца дина талла мегар ду. (Йуха а дIайоьшу туьйранан текст).	4. Йуха а тексте ладоьгIначул тIаьхьа, шайн болх толлу.		
ЖамIаш дар, хаарш системе дерзор а. Iалашо: нийса жоьпаш дала а, уьш системе дерзо а, жамIаш дан а хаарш карадерзор	2 мин	- ХIун дира вай тахана? - ХIун хии вайна? - Хала дарий хьуна? - Уггаре а самукъане дерг хIун дара?	Хьехархочун хаттаршна жоьпаш а луш, шайна хетарг дуьйцу .	Барта (къамел)	Регулятивни (хиллачу хааршна тIе а тевжаш, шен кхолладелла хетарш довзийта а, уьш бакъдан а, хьехархочун тIедилларш кхочушдар вовшахтоха а). Коммуникативни (лерсица хаам тIеэцар).
Рефлекси Iалашо: шен белхан мах хадо хаар карадерзор .	I мин	- Тетрадан йистошца малх билла, нагахь хьайна хIара дарс самукъане хеташ хиллехь а, дерриге нисделлехь а, йа марха йилла, нагахь санна хьо ца кхеташ а, хала а хиллехь.	Тетрадан йистошца малх йа марха йуьллу	Гайтаман (сурт), барта (кхетор).	Регулятивни (шен гIуллакхан мах хадор). Познавательни (Iамийнарг системе хIоттор, тIечIагIдар, жамIаш дар). Коммуникативни (барта шайн ойланаш йовзийтар, хьехархочун хаттаршна жоьпаш

					далар).

№I ЙУХХЕДИЛЛАР

Хорсам (Оьрсийн халкъан туьйра)

Дадас хорсам дийна хеса. Т1аккха аьлла:
– Кхиалахь, хорсам, мазал мерза!
Кхиалахь, хорсам, нана-доккха!
Кхиъна хорсам. Мерза а, доккха а хилла хорсам.
Хорсам схьадаккха вахана дада.
Озийна, озийна – схьа ца даьлла хорсам.
Бабега кхайкхина т1аккха дадас.

Баба дадина **т1аьхьатасайелла,**
Дада хорсамах тасавелла —
Озийна, схьаозийна хорсам –
Схьа ца даьлла.
Т1аккха бабас к1ентан йо1е кхайкхина.
Йо1 бабех тасайелла,
Баба дадех тасайелла,
Дада хорсамах тасавелла —
Озийна, схьаозийна хорсам –
Схьа ца даьлла.

Т1аккха йо1а К1езе кхайкхина.
К1еза йо1ах тасаделла,
Йо1 бабех тасайелла,
Баба дадех тасайелла,
Дада хорсамах тасавелла —
Озийна, схьаозийна хорсам –
Схьа ца даьлла.

К1езо т1аккха цициг кхайкхина.
Цициг К1езах тасаделла,
К1еза йо1ах тасаделла,
Йо1 бабех тасайелла,
Баба дадех тасайелла,
Дада хорсамах тасавелла —
Озийна, схьаозийна хорсам –
Схьа ца даьлла.

Т1аккха цицигo дехке кхайкхина.
Дахка цицигах тасабелла,
Цициг К1езах тасаделла,
К1еза йо1ах тасаделла,
Йо1 бабех тасайелла,
Баба дадех тасайелла,
Дада хорсамах тасавелла —
Озийна, схьаозийна хорсам –
Схьадаьлла хорсам.

Вайн туьйра чекхдели! Ладоьг1начунна и хези!
Гочдинарг – Петирова Пет1амат

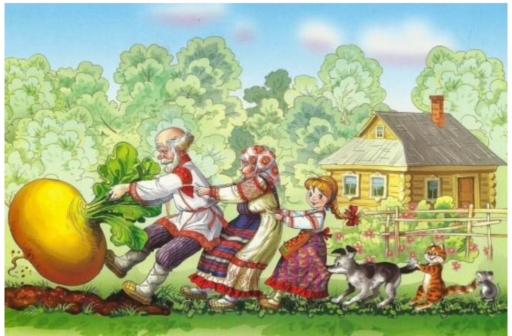

1-чу классан дешархошна лерина "Текстан исбаьхьалла" цIе йолчу урокел арахьарчу гIуллакхан 3-чу занятин конспект

Тема: Тексте ладогIар, суьртийн рогIалла хIоттор

Iалашо: СуртхIотторан кепехь диалогашца къамелан говзалла, кхоллараллин ойлайар, фантази кхиор.

Iалашонаш:
• Дешаран:
- «Диалог» дашах кхетам а, цуьнан коьрта элементаш а (репликаш, ладогIар, жоп далар) йовзийтар.
- Диалог дIайахьаран коьрта хаарш Iамор (маршалла хаттар, Iодика йар, дехар дар, баркалла алар).

Кхиаран:
- Къамел, тидамбар, иэс, фантази кхиор.
- Шен ойланаш а, синхаамаш а гайта хаар лакхадаккхар.
- СуртхIотторан кепаца кхоллараллин хьуьнарш кхиор.

Кхетош-кхиоран:
- Вовшашца къамел даран культура а, кхечуьнга ладогIа а, цуьнан ларам бан а хаар кхиор.
- Кхоллараллин гIуллакхна дика хьал кхоллар.

ГIирс:

• Тайп-тайпанчу турпалхойн (акхаройн, туьйранан турпалхойн, и. дI. кх. а) суьрташ тIехь долу карточкаш.
• Маршалла хаттаран, Iодикайаран, дехар даран, баркалла аларан дешнийн цхьаьнакхетарш тIехь долу карточкаш.
• Масканаш йа костюмийн элементаш (шайн лаамехь).
• Диалогийн масалшца презентаци йар (аьтто белахь).

Классал арахьара дешаран некъ

Классал арахьара дешаран этапаш	Хан	Хьехархочун болх	Дешархойн гІуллакхаш	Хьехаран кепаш а, приёмаш а	УУД-н кепаш
Вовшахтохаран мур Іалашо: хІораннан а кийча хилар толлуш, дешархой тІебогІучу балхана кечбар	I мин	**Маршалла хаттар.** Маршалла ду шуьга, хьоме бераш! Шу массо мел хаза ду! БІаьрса, лерса аш шайн ирде! Туьйранийн махка вай гІур ду!	Хьехархочуьнга маршалла хаттар	Барта аларан метод: салам –маршалла хаттар. Дог-ойла гІатторца тема йовзийтар, къамел дар.	Коммуникативни (Іаморан тІедилларе ладогІар а, цунах кхетар а). Регулятивни (шаьш шайн белхан меттиг вовшахтохар) .
Коьртачу этапана кечам бар. Йуьхьанцара хаарш карладахар . Іалашо: дешархой дечу гІуллакхашна кечбар, керла хаарш оьшуш хиларх кхетар	5 мин	Хаарш жигардахар. - Бераш, шуна туьйранаш хазахетий? Хьанна дагадогІу шуна туьйранаш муха дуьйлало? (Цкъа мацах..., Іаш хилла…) - Ткъа чекх муха довлу уьш? - Тахана вай, цхьана туьйране ладоьгІна ца Іаш, иза суьрташ тІера гулдийр ду!	Хьехархочун хаттаршна жоьпаш ло, туьйранан элементаш дагалоьцу (Берийн жоьпаш)	Барта (къамел), гайтаман (туьйранан турпалхой гойтуш долу суьрташ).	Регулятивни (ша-шен мах хадор, хьехархочун тІедиллар кхочушдар вовшахтохар). Личностни (дешар Іаморна мотиваци кхоллар). Познавательни (хьайн хаарийн системехь лела хаар). Коммуникативни (лерсица хаам тІеэцар,

					хьехархочун хаттаршна жоьпаш далар).
Коьрта дакъа Іалашо: берашна керла коьчал карайерзор вовшахтохар	30 мин	**I.Текст йовзийтар:** - ХІинца аса жима туьйра доьшур ду шуна. Дика ладогІа! (Туьйранан текст 2-зза йоьшу). Туьйра, хиламийн рогІалла шера а йолуш, кхета атта хила деза. Масала: «ХІИЛЛАНЕ ЦХЬОГАЛ» - Бераш, муха хийти шуна туьйра? - Стенах лаьцна дара и? - Цхьогал муха хийти шуна? - Нийса дуй цо динарг? - Нелах лаьцна хІун эр дара аш? - Мегар дуй иштта атта тешаш хила? **2. Суьрташца болх бар:** - Шун партанаш тІехь вайн туьйранан тайп-тайпана хиламаш гойтуш долу суьрташ ду. Шун декхар -текстехь хиламаш ма-хиллара, уьш нийсачу рогІаллехь дІанисдар. (Суьрташ дІасадоькъу).	I. Тексте ладугІу, хаттаршна жоьпаш даларца диалог дІахьо. 2. Суьрташка а хьовсуш, уьш нийсачу рогІаллехь дІанисдан хьовсу.	Барта (кхетор, йешар), гайтаман (суьрташ), практически (суьрташца болх бар).	Коммуникативни (диалогехь дакъалацар; кхечаьрга ладогІар а, царах кхетар а, хиламех а, гІуллакхех а болу шен хьежам бовзийтар). Познавательни (тайп-тайпана хІуманаш, хиламаш, бакъдерш вовшашца дуста а, церан анализ йан а, шайн-шайн тобанашка дерзо а, хьайн хаарийн системехь лела а хаар).

		3.Таллам: - Аш муха болх бина хьовса вай! (Масех дешархочуьнга кхойкху, шаьш суьрташ муха дIанисдина а, хIунда дIанисдина а дийца). **4. Йуха а ладогIар а, тIечIагIдар а** (уточнение)**:** - ХIинца ас йуха а доьшур ду дийцар, аш дерриге а нийса дина йа ца дина талла мегар ду. (Йуха а дIайоьшу туьйранан текст).	3. Шаьш суьрташ муха дIанисдина а дуьйцу, уьш иштта харжаран бахьана а довзуьйту. 4. Йуха а тексте ладоьгIначул тIаьхьа, шайн болх толлу.		Регулятивни (хиллачу хааршна тIе а тевжаш, шен кхолладелла хетарш довзийта а, уьш бакъдан а, хьехархочун тIедилларш кхочушдар вовшахтоха а).
ЖамIаш дар, хаарш системе дерзор а. Iалашо: нийса жоьпаш дала а, уьш системе дерзо а, жамIаш дан а хаарш карадерзор	2 мин	- ХIун дира вай тахана? - ХIун хии вайна? - Хала дарий хьуна? - Уггаре а самукъане дерг хIун дара?	Хьехархочун хаттаршна жоьпаш а луш, шайна хетарг дуьйцу .	Барта (къамел)	Регулятивни (хиллачу хааршна тIе а тевжаш, шен кхолладелла хетарш довзийта а, уьш бакъдан а, хьехархочун тIедилларш кхочушдар вовшахтоха а). Коммуникативни (лерсица хаам тIеэцар).
Рефлекси Iалашо: шен белхан	I мин	- Тетрадан йистошца малх билла, нагахь хьайна хIара дарс самукъане хеташ хиллехь а,	Тетрадан йистошца малх йа марха йуьллу	Гайтаман (сурт), барта (кхетор).	Регулятивни (шен гIуллакхан мах хадор).

мах хадо хаар карадерзор .		дерриге нисделлехь а, йа марха йилла, нагахь санна хьо ца кхеташ а, хала а хиллехь.			Познавательни (Іамийнарг системе хІоттор, тІечІагІдар, жамІаш дар). Коммуникативни (барта шайн ойланаш йовзийтар, хьехархочун хаттаршна жоьпаш далар).

№І ЙУХХЕДИЛЛАР

ХІИЛЛАНЕ ЦХЬОГАЛ (Халкъан туьйра)

Цхьана заманчохь мацалла хІун дийр ду а ца хууш дисина цхьогал.
Лелаш цунна дагадеъна, дера деза ша нелаца гергарло таса, аьлла. Нал Іеха а йина, жимма хан а йалийтина,
йуур ма йу ша, аьлла ойла йина, цхьогал нал йолчу дахана.
– Дера, нал, хІинца йуучуьнца хала а ду, вайшиъ цхьаьний хьажа деза кхача лаха, хьо реза йелахь? – аьлла цхьогало.
Цхьогал хІиллане ду, кхуьнца доттагІалла тасар зене а дац, аьлла дагадеанчу нело:
– Иза бакъ ду. Цхьаний лаха реза йу ша кхача! – аьлла.
Иштта и барт а бина, цхьаьний шаьшинна кхача а лохуш, йолайелла наллий, цхьогаллий. Лелаш, хан йаьлча, цкъа цхьогало аьлла неле:
– Вайшиъ иштта леларх дика кхача ца нисло вайшиина. Дера йеза вайшиъ йуьрта а йахана, цигахь котам-кІорни карадогІийла хьажа.
ДІайоьдуш и шиъ нисйелла уьшал тІе.
– Кху ишалх дехьа далалуррий техьа вайша? – аьлла нело.
– Ас баькх-баьккхинчхулаког а боккхуш схьайола, – хьехардина хІилланечу цхьогало, хІара хІокху чохь а йисийтина, йуур
йу ша бохуш йолу.
Цхьогало баьккхинчу ког а боккхуш, йогІуш йолу нал, цхьаьна меттахь чуйоьжна.
– ХІинца-м кара йеара хьо, – аьлла, тІехьа а даьлла, цхьогал нал йаа доладелла.
ХІара ша йаа доллу аьлла дагадеанчу нело аьлла:
– Цхьогал, хьо со йаа доллий хиира суна. Цкъа со йаа хьо доладалале суна хьо гайта хьалха долахьа.
Цхьогал хьалха а даийтина, цунна кІомсар тухур йу ша аьлла, дагадеана цунна. И хиинчу хІилланечу цхьогало аьлла:
– Делахь, нал, хьалха дола ма алахьа соьга. Кхузахь доллушехь эхь хеташ доллу хьуна со.

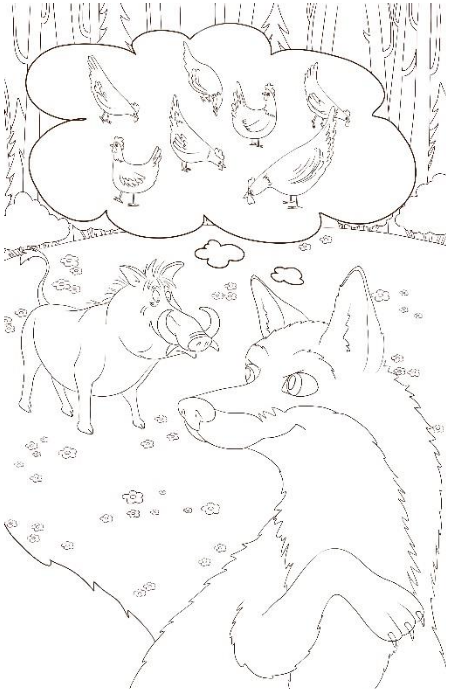

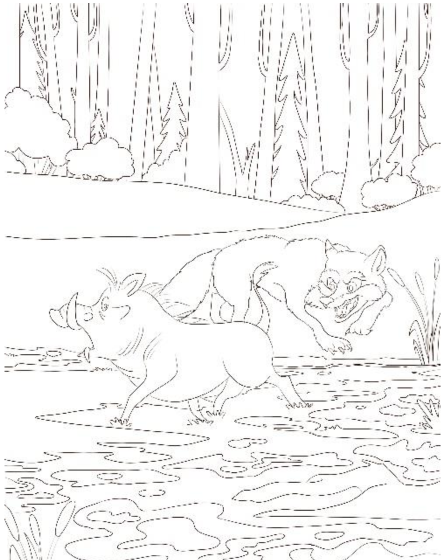

1-чу классан дешархошна лерина "Текстан исбаьхьалла" цIе йолчу урокел арахьарчу гIуллакхан 4-чу занятин конспект

Тема: Тексте ладогIар, суьртийн рогIалла хIоттор

Iалашо: СуртхIотторан кепехь диалогашца къамелан говзалла, кхоллараллин ойлайар, фантази кхиор.

Iалашонаш:
• Дешаран:
- «Диалог» дашах кхетам а, цуьнан коьрта элементаш а (репликаш, ладогIар, жоп далар) йовзийтар.
- Диалог дIайахьаран коьрта хаарш Iамор (маршалла хаттар, Iодика йар, дехар дар, баркалла алар).

Кхиаран:
- Къамел, тидамбар, иэс, фантази кхиор.
- Шен ойланаш а, синхаамаш а гайта хаар лакхадаккхар.
- СуртхIотторан кепаца кхоллараллин хьуьнарш кхиор.

Кхетош-кхиоран:
- Вовшашца къамел даран культура а, кхечуьнга ладогIа а, цуьнан ларам бан а хаар кхиор.
- Кхоллараллин гIуллакхна дика хьал кхоллар.

ГIирс:

• Тайп-тайпанчу турпалхойн (акхаройн, туьйранан турпалхойн, и. дI. кх. а) суьрташ тIехь долу карточкаш.
• Маршалла хаттаран, Iодикайаран, дехар даран, баркалла аларан дешнийн цхьаьнакхетарш тIехь долу карточкаш.
• Масканаш йа костюмийн элементаш (шайн лаамехь).
• Диалогийн масалшца презентаци йар (аьтто белахь).

Классал арахьара дешаран некъ

Классал арахьара дешаран этапаш	Хан	Хьехархочун болх	Дешархойн гIуллакхаш	Хьехаран кепаш а, приёмаш а	УУД-н кепаш
Вовшахтохаран мур Iалашо: хIораннан а кийча хилар толлуш, дешархой тIебогIучу балхана кечбар	I мин	**Маршалла хаттар.** Маршалла ду шуьга, хьоме бераш! Шу массо мел хаза ду! БIаьрса, лерса аш шайн ирде! Керла дийцар вай толлур ду! -Бераш, тахана вайна керла дийцар девзар ду. Олхазарийн ц1ераш хаьий шуна?	Хьехархочуьнга маршалла хаттар Берийн жоьпаш	Барта аларан метод: салам –маршалла хаттар. Дог-ойла гIатторца тема йовзийтар, къамел дар.	Коммуникативни (Iаморан тIедилларе ладогIар а, цунах кхетар а). Регулятивни (шаьш шайн белхан меттиг вовшахтохар) .
Коьртачу этапана кечам бар. Йуьхьанцара хаарш карладахар . Iалашо: дешархой дечу гIуллакхашна кечбар, керла хаарш оьшуш хиларх кхетар	5 мин	Хаарш жигардахар. Iалашо: берийн дийцарх долу хаарш жигарадахар. - Бераш, шуна олхазарех лаьцна цхьа а дийцар хаьий? - Хьан дуьйцур дара аш шайна хазахета дийцар? (Берийн жоьпаш) - Тахана вай йуха а дийцаре дийр ду цхьа дийцар. Дийцаре ладоьгIна ца Iаш, вай иза,гуттар	Хьехархочун хаттаршна жоьпаш ло, дийцарш дагалоьцу	Барта (къамел), гайтаман (дийцаран турпалхой гойтуш долу суьрташ).	Регулятивни (ша-шен мах хадор, хьехархочун тIедиллар кхочушдар вовшахтохар). Личностни (дешар Iаморна мотиваци кхоллар). Познавательни (хьайн хаарийн системехь лела хаар). Коммуникативни

		ма- дарра, суьрташца дIа а нисдийр ду!			(лерсица хаам тIеэцар, хьехархочун хаттаршна жоьпаш далар).
Коьрта дакъа Iалашо: берашна керла коьчал карайерзор вовшахтохар	30 мин	**I.Текст йовзийтар:** - ХIинца аса х1уттут олучу олхазарх лаьцна жима дийцар доьшур ду шуна. Дика ладогIа! (Дийцаран текст 2-зза йоьшу). Дийцар, хиламийн рогIалла шера а йолуш, кхета атта хила деза. Масала: «Х**I**уттут» - Бераш, муха хийти шуна дийцар? - Стенах лаьцна дара и? - Муха хилла хIуттутан кIорнеш? -Цомгаш хиллачу шайн ненах къахеташ хиллий царна? - Цомгашчух къахета а, цуьнга хьажа а везий? - Т1аккха нанас хIун дина? - Шуна нийса хетий нанас динарг? **2. Суьрташца болх бар:**	I. Тексте ладугIу, хаттаршна жоьпаш даларца диалог дIахьо. 2. Суьрташка а хьовсуш, уьш нийсачу рогIаллехь дIанисдан	Барта (кхетор, йешар), гайтаман (суьрташ), практически (суьрташца болх бар).	Коммуникативни (диалогехь дакъалацар; кхечаьрга ладогIар а, царах кхетар а, хиламех а, гIуллакхех а болу шен хьежам бовзийтар). Познавательни (тайп-тайпана хIуманаш, хиламаш, бакъдерш вовшашца дуста а, церан анализ йан а, шайн-шайн тобанашка дерзо а, хьайн хааррийн системехь лела а хаар). Регулятивни (хиллачу хааршна тIе а тевжаш, шен кхолладелла хетарш довзийта а, уьш бакъдан а, хьехархочун тIедилларш кхочушдар вовшахтоха а).

		- Шун партанаш тӀехь вайн туьйранан тайп-тайпана хиламаш гойтуш долу суьрташ ду. Шун декхар -текстехь хиламаш ма-хиллара, уьш нийсачу рогӀаллехь дӀанисдар. (Суьрташ дӀасадоькъу). **3.Таллам:** - Аш муха болх бина хьовса вай! (Масех дешархочуьнга кхойкху, шаьш суьрташ муха дӀанисдина а, хӀунда дӀанисдина а дийца). **4. Йуха а ладогӀар а, тӀечӀагӀдар а** (уточнение)**:** - ХӀинца ас йуха а доьшур ду дийцар, аш дерриге а нийса дина	хьовсу. 3. Шаьш суьрташ муха дӀанисдина а дуьйцу, уьш иштта харжаран бахьана а довзуьйту. 4. Йуха а тексте ладоьгӀначул тӀаьхьа, шайн		

		йа ца дина талла мегар ду. (Йуха а дІайоьшу текст).	болх толлу.		
ЖамІаш дар, хааршсистеме дерзор а. Іалашо: нийса жоьпаш дала а, уьш системе дерзо а, жамІаш дан а хаарш карадерзор	2 мин	- ХІун дира вай тахана? - ХІун хии вайна? - Хала дарий хьуна? Цакхеташ хІумма а дисиний? - Уггаре а самукъане дерг хІун дара?	Хьехархочун хаттаршна жоьпаш а луш, шайна хетарг дуьйцу .	Барта (къамел)	Регулятивни (хиллачу хааршна тІе а тевжаш, шен кхолладелла хетарш довзийта а, уьш бакъдан а, хьехархочун тІедилларш кхочушдар вовшахтоха а). Коммуникативни (лерсица хаам тІеэцар).
Рефлекси Іалашо: шен белхан мах хадо хаар карадерзор .	I мин	- Тетрадан йистошца малх билла, нагахь хьайна хІара дарс самукъане хеташ хиллехь а, дерриге нисделлехь а, йа марха йилла, нагахь санна хьо ца кхеташ а, хала а хиллехь.	Тетрадан йистошца малх йа марха йуьллу	Гайтаман (сурт), барта (кхетор).	Регулятивни (шен гІуллакхан мах хадор). Познавательни (Іамийнарг системе хІоттор, тІечІагІдар, жамІаш дар). Коммуникативни (барта шайн ойланаш йовзийтар, хьехархочун хаттаршна жоьпаш далар).

№1 ЙУХХЕДИЛЛАР

ХIуттут

Хьалхалерачу заман чохь йехаш Iаш хилла, боху, цхьа хIуттут, шен кхаа кIорница. Цкъа нана-хIуттут цомгуш хилла. ЙаахIума йан а, хи дан а цхьа а воцуш, Iуьллура хIуттут, кIорнеша нана тергалйеш а ца хилла.
ТIаккха хIуттуто аьлла йоккхах йолчу кIорнига:
— Со хьагйелла, хи дахьа суна мала!
— Ов-вай, ма шийла йу арахь, суна хала хир ду хи дан! — аьлла, дуьхьало а йина, ненан дехар кхочуш ца дина кIорнино.
Вукху шина кIорнига а дехар дина хIуттуто, цара а, цхьацца бахьана а хIоттийна, хи ца деъна.
ТIаккха шен мел болу ницкъ а гулбина, шен бен а битина, тIома а йаьлла, дIайахара хIуттут. Шаьш нана а йоцуш дисинйла хиъча, кхо кIорни мохь хьекха йолайелла:
— Ва нана, йухайерзахьа! Оха хи а дахьар ду хьуна, йаахIума а йаор йу, массо а хIуман тIехь гIо а дийр ду, дIа ма гIохьа!
Амма хIуттут йуха Оцу хенахь дуьйна кIорнешна шайн да-нана а ца девза, дена-нанна шайн кIорнеш а ца йевза.
Ур-атталла шен х чу дохку.

1-чу классан дешархошна лерина "Текстан исбаьхьалла" цIе йолчу урокел арахьарчу гIуллакхан 5-чу занятин конспект

Тема: Диалогийн сурт хIоттор

Iалашо: Диалогаш х1итторца къамелан говзалла, кхолларалин ойлайар, фантази кхиор.

Задачи:

- **Образовательные:**
  - Познакомить с понятием "диалог" и его основными элементами (реплики, слушание, ответ).
  - Обучить элементарным навыкам ведения диалога (приветствие, прощание, выражение просьбы, благодарности).

Iалашонаш:
• Дешаран:
  - Диалоган коьрта элементаш а (репликаш, ладогIар, жоп далар), «диалог» боху кхетам а бовзийтар.
  - Диалог дIайахьаран коьрта хаарш Iамор (маршалла хаттар, Iодикайар, дехар дар, баркалла алар).

Кхиаран:
  - Къамел, тидамбар, иэс, фантази кхиор.
  - Ойланаш а, синхаамаш а гайта хаар лакхадаккхар.
  - Суртх1отторан кепаца кхолларалин хьуьнарш кхиор.

Кхетош-кхиоран:
  - Вовшашца къамел даран культура а, кхечуьнга ладогIа а, цуьнан ларам бан а хаар кхиор.
  - Кхолларалин гIуллакхна дика хьал кхоллар.

ГIирс:

• Тайп-тайпанчу турпалхойн (акхаройн, туьйранан турпалхойн, и. дІ. кх. а) суьрташ тІехь долу карточкаш.
• Маршалла хаттаран, Іодикайаран, дехар даран, баркалла аларан дешнийн цхьаьнакхетарш тІехь долу карточкаш.
• Масканаш йа костюмийн элементаш (шайн лаамехь).
• Диалогийн масалшца презентаци йар (аьтто белахь).

Классал арахьара дешаран некъ

Классал арахьара дешаран этапаш	**Хан**	**Хьехархочун болх**	**Дешархойн гІуллакхаш**	**Хьехаран кепаш а, приёмаш а**	**УУД-н кепаш**
Вовшахтохаран мур Іалашо: хІораннан а кийча хилар толлуш, дешархой тІебогІучу балхана кечбар	1 мин	**Маршалла хаттар.** *Шуьга ду маршалла, сан кегий доттаг1ий!* *Даха шу ирс долуш, мехкан сий ойъуш!* *Инзаре тамаша вайга шех байта,* *Туьйранан махко вай хьошалг1а кхойкху!* (МХД)	Хьехархочуьнга маршалла хаттар Берийн жоьпаш	Барта аларан метод: салам –маршалла хаттар. Дог-ойла гІатторца тема йовзийтар, къамел дар.	Коммуникативни (Іаморан тІедилларе ладогІар а, цунах кхетар а). Регулятивни (шаьш шайн белхан меттиг вовшахтохар).
Коьртачу этапана кечам бар. Йуьхьанцара хаарш карладахар. Іалашо: дешархой дечу гІуллакхашна кечбар, керла	5 мин	Бераш, тахана вайга хьошалг1а кхайкхина хилча, 1амийнарг карладаккха вай? Хьан эр дара аш, муьлха туьйранаш девзи вайна? Хазахийтирий шуна уьш? Хьан бовзуьйтур бара шайна хазахеттачу	Хаттаршна жоьпаш	Барта (къамел)	Регулятивни (ша-шен мах хадор, хьехархочун тІедиллар кхочушдар вовшахтохар). Личностни (дешар Іаморна мотиваци кхоллар). Познавательни (шен хаарийн системехь лела хаар, шен гІуллакхийн план дІабеллачу хаамашца йогІуш хІоттор)

хаарш оьшуш хиларх кхетар		туьйранан турпалхой? Оцу турпалхоша вовшашца къамел дой? Церан х1ораннан къамелах х1ун олу хаьий шуна? (Хьехархочо доцца довзуьйту диалог стенах олу а, и стенна оьшу а.) Тахана вайга туьйранийн шатайпачу майдана кхойкху. Цигахь дуккха а халонех-зиэрех чекхдовла дезар ду вайн. Кийча дуй шу? Ойланца цига вай кхочур ду т1ома лелачу куз-кеманахь. Б1аьргаш д1ахьаббе массара а. Вай дІадоьлху! Бераш, вай стенга доьлхуш дара дагадогІий шуна? Туьйранан майданахь вайга сатуьйсуш халонаш хилар диц ма делаш. Бовха мох хьоькху вайн йаххьаш тІе, вайна уллохь лелаш			Коммуникативни (лерсица хаам тІеэцар, хьехархочун хаттаршна жоьпаш далар).

		олхазарш ду, мархаш а йу…. Х1инца бIаьргаш схьадоьллу вай. Шаьш шайн коьртах куьг хьакха. Ма дика бераш ду шу! ХIинца болх бийр бу вай.			
Коьрта дакъа Iалашо: берашна керла коьчал карайерзор вовшахтохар	30 мин	Тахана вайна девзар ду оьрсийн халкъан «Цхьогал а, г1езаш а» ц1е йолу туьйра. Дика ладог1алаш, сан диканаш. Кхуьнан чулацамца кхин д1а а болх хир бу шуна вайн. **«ХIун хилла кхидIа?»** боху хьалхара зиэр ду вайна хьалха. Боцца бовзийта туьйранан чулацам. ХIинца цхьана минотана ойла а йина, кхин дIа и муха хила тарлора аьлла, т1едузур ду вай и. Стен гIо дира шуна туьйра дIадахьа? Ойла йаро гIо дирий? Нийса ду,	Хьехархочун тIедилларе ладогIар а, кхочушдар а .	Барта (къамел). гайтаман (суьрташ), практически (презентаци).	Коммуникативни (Диалогехь дакъалацар; кхечаьрга ладогIар а, кхетар а, хиламех, гIуллакхех болу шен хьежам бовзийтар) Познавательни (Тайп-тайпана хIуманаш, хиламаш, бакъдерш дустар, церан анализ йан, уьш тобанашка йерзо, шайн хаарийн системехь лела хаар) Регулятивни (хиллачу хааршна тIе а тевжаш, шен кхолладелла хетарш довзийта а, уьш бакъдан а, хьехархочун тIедилларш кхочушдар вовшахтоха а).

		цо гIо дира. Ойлайар – иза адамийн бен хила йиш йоцу, хьалха хилла зеделларг дIа а дерзош, керла суьрташ (гайтамаш) кхолла ницкъ хилар ду. Цуьнан гIоьнца вай цкъа а ца хиллачу хIуманан, хьолан, хьелан сурт кхуллу. **Шолг1а зиэр:** «Харжам» Автор: _______________ Цхьогал: ____________ Г1езаш: ______________ Берийн харжамца ролаш дIасайекъар **Кхоалг1а зиэр:** «Суртх1отторна кечам» «Цхьогал а, гIезаш а» **Автор:** Цкъа цхьа цхьогал деана бай тIе. Цигахь йежаш гIезаш хилла.	Бераша шайна луург, шайна хетарг довзийтар Бераша ролаш харжар. Туьйранан суртх1отторна кечам бар: репетици, духарш къастор.		

		Дукха нисйелла хилла и гІезаш, цхьаъ вукхул йерстина а йолуш. Хазахетта цхьогална. **Цхьогал:** ХІинцца йуур йу ас шу! **ГІезаш**: Ма йаахьа тхо, цхьогал. Къахетахьа тхох! **Цхьогал:**ХІан-хІа, хетар дац суна шух къа, йерриге а дІайуур йу. **ГІаз**: Тхаьш йалале хьалха цхьа йиш лакха пурба лохьа тхуна. ТІаккха йуур йу ахь. МогІа бинна хьуна хьалха дІахІуьттур йу-кх тхо, йерстинарг къастон хьуна атта хилийта. **Цхьогал:** Дика ду, лакха тІаккха. **Автор:** Цхьа гІаз йолайелла йиш лакха. Иштта йеха хилла цуьнан йиш: **Цхьа г1аз:** ГІа-гІа-гІа, гІа-			

		гIа-гIа. **ШолгIа г1аз:** ГIа-гIа-гIа, гIа-гIа-гIа, гIа-гIагIа. **КхоалгIа г1аз:** ГIа-гIа-гIа, гIа-гIа-гIа, гIа-гIагIа, гIа-гIа-гIа. **ЙоьалгIа г1аз:** ГIа-гIа-гIа, гIа-гIа-гIа, гIа-гIагIа, гIа-гIа-гIа, гIа-гIа-гIа. **ПхоьалгIаниг:** ГIа-гIа-гIа, гIа-гIа-гIа, гIа-гIа-гIа, гIа-гIа-гIа, гIа-гIа-гIа, гIа-гIа-гIа. **Массара а цхьаьна:** – ГIа-гIа-гIа, гIа-гIа-гIа, гIа-гIагIа, гIа-гIа-гIа, гIа-гIа-гIа, гIа-гIа-гIа, гIа-гIа-гIа, гIа-гIа-гIа… **Автор:** ГIезаш йиш лекхна йевлчахьана туьйра а чекхдер ду. ТIаккха цхьогало уьш йуур йу. Амма и гIезаш хьекъале йу: уьш хIинца а шайн йиш лоькхуш йу:	Хьехархочун г1оьнца шайн дешнаш шардо.		

		– ГIа-гIа-гIа, гIа-гIа-гIа!..			
ЖамIаш дар, хааpш системе дерзор а. Iалашо: нийса жоьпаш дала а, уьш системе дерзо а, жамIаш дан а хааpш карадерзор	2 мин	Бераш, цIа даха хан т1екхечи. БIаьргаш дIа а къевлина, вешан туьйранан куз- кеман тIехь долуш санна, новкъадевр ду вай... Вай схьакхечи, схьабелла шайн бIаьргаш.	Хьехархочун т1едиллар кхочушдо	Барта (къамел)	Регулятивни (хиллачу хааршна тIе а тевжаш, шен кхолладелла хетарш довзийта а, уьш бакъдан а, хьехархочун тIедилларш кхочушдар вовшахтоха а). Коммуникативни (лерсица хаам тIеэцар).
Рефлекси Iалашо: шен белхан мах хадо хаар карадерзор .	1 мин	Бераш, керла х1ун хии вайна тахана? Самукъане хийтирий шуна? Х1ун жам1аш дийр дара аш шайна?	Хаттаршна жоьпаш ло. (Ц1ахь дай-нанойн г1оьнца дагахь 1амадо шайн дешнаш)	Дешнийн (рефлексин гIоьнца жамI дар).	Регулятивни (шен гIуллакхан мах хадор) Познавательни (Iамийнарг т1еч1аг1дар, системе хIоттор, жамIаш дар) Коммуникативни (шайн ойланаш барта йовзийтар, хьехархочун хаттаршна жоьпаш далар)

Цхьогал а, гIезаш а

Цкъа цхьа цхьогал деана бай тIе. Цигахь йежаш гIезаш хилла. Дукха нисйелла хилла и гIезаш, цхьаъ вукхул йерстина а йолуш. Хазахетта цхьогална.
– ХIинцца йуур йу ас шу! – аьлла цо.
ГIезаша дехар дина:
– Ма йаахьа тхо, цхьогал. Къахетахьа тхох!
– ХIан-хIа, – аьлла цхьогало, – хетар дац суна шух къа, йерриге а дIайуур йу.

ХIинца хIун дан деза?
ТIаккха цхьана гIезо аьлла:
– Тхаьш йалале хьалха цхьа йиш лакха пурба лохьа тхуна. ТIаккха йуур йу ахь. МогIа бинна хьуна хьалха дIахIуьттур йу-кх тхо, йерстинарг къастон хьуна атта хилийта.
– Дика ду, – аьлла цхьогало, – лакха тIаккха.
Цхьа гIаз йолайелла йиш лакха.
Иштта йеха хилла цуьнан йиш:
– ГIа-гIа-гIа, гIа-гIа-гIа.
Цунна тIаьххье дIайолайелла шолгIаниг:
– ГIа-гIа-гIа, гIа-гIа-гIа, гIа-гIагIа.
ТIаккха кхоалгIачо а лекхна:
– ГIа-гIа-гIа, гIа-гIа-гIа, гIа-гIагIа, гIа-гIа-гIа.
ЙоьалгIачо а:
– ГIа-гIа-гIа, гIа-гIа-гIа, гIа-гIагIа, гIа-гIа-гIа, гIа-гIа-гIа.
Цунна тIаьххье пхоьалгIачо а:
– ГIа-гIа-гIа, гIа-гIа-гIа, гIа-гIагIа, гIа-гIа-гIа, гIа-гIа-гIа, гIа-гIа-гIа.
ТIаккха массара а цхьаьна:
– ГIа-гIа-гIа, гIа-гIа-гIа, гIа-гIагIа, гIа-гIа-гIа, гIа-гIа-гIа, гIа-гIа-гIа, гIа-гIа-гIа, гIа-гIа-гIа…
ГIезаш йиш лекхна йевлчахьана туьйра а чекхдер ду. ТIаккха цхьогало уьш йуур йу. Амма и гIезаш хьекъале йу: уьш хIинца а шайн йиш лоькхуш йу:
– ГIа-гIа-гIа, гIа-гIа-гIа!..
Гочдинарг – Петирова ПетIамат

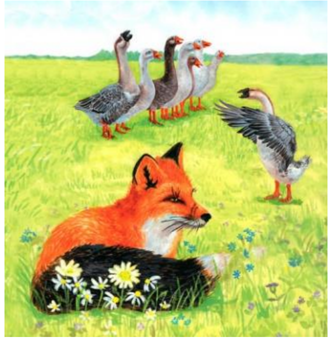

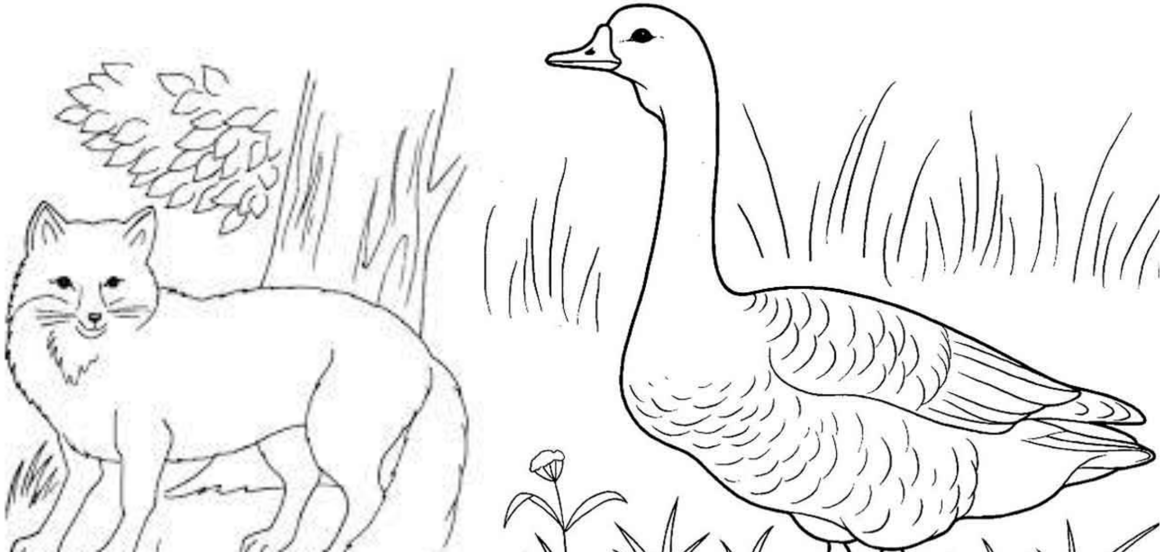

1-чу классан дешархошна лерина "Текстан исбаьхьалла" цIе йолчу урокел арахьарчу гIуллакхан 6-чу занятин конспект

Тема: Диалогийн сурт хIоттор

Iалашо: Диалогаш х1итторца къамелан говзалла, кхоллараллин ойлайар, фантази кхиор.

Iалашонаш:

• Дешаран:
  - Диалоган коьрта элементаш а (репликаш, ладогIар, жоп далар), «диалог» боху кхетам а бовзийтар.
  - Диалог дIайахьаран коьрта хаарш Iамор (маршалла хаттар, Iодикайар, дехар дар, баркалла алар).

Кхиаран:
  - Къамел, тидамбар, иэс, фантази кхиор.
  - Ойланаш а, синхаамаш а гайта хаар лакхадаккхар.
  - Суртх1отторан кепаца кхоллараллин хьуьнарш кхиор.

Кхетош-кхиоран:
  - Вовшашца къамел даран культура а, кхечуьнга ладогIа а, цуьнан ларам бан а хаар кхиор.
  - Кхоллараллин гIуллакхна дика хьал кхоллар.

Оборудование:

- Карточки с изображением различных персонажей (животные, сказочные герои и т.д.).
- Карточки с фразами приветствия, прощания, просьбы, благодарности.
- Маски или элементы костюмов (по желанию).
- Презентация с примерами диалогов (по возможности).

Классал арахьара дешаран некъ

Классал арахьара дешаран этапаш	**Хан**	**Хьехархочун болх**	**Дешархойн гІуллакхаш**	**Хьехаран кепаш а, приёмаш а**	**УУД-н кепаш**
Вовшахтохаран мур Іалашо: хІораннан а кийча хилар толлуш, дешархой тІебогІучу балхана кечбар	1 мин	**Маршалла хаттар.** Маршалла ду шуьга, сан хьоменаш! Урокехь ойла йийр йуй вай? (ХІаъ.) – Йа д1адийша вай? (ХІан-хІа.) – Хьекъал самадаккхий вай? (ХІаъ.) – Вовшашна гІо дийр дуй	Хьехархочуьнга маршалла хаттар Берийн жоьпаш	Барта аларан метод: салам –маршалла хаттар. Дог-ойла гІатторца тема йовзийтар, къамел дар.	Коммуникативни (Іаморан тІедилларе ладогІар а, цунах кхетар а). Регулятивни (шаьш шайн белхан меттиг вовшахтохар) .

		вай? (ХIаъ.) - Муьлхха хало эшор йуй? (ХIаъ.)			
Коьртачу этапана кечам бар. Йуьхьанцара хаарш карладахар . Iалашо: дешархой дечу гIуллакхашна кечбар, керла хаарш оьшуш хиларх кхетар	5 мин	Бераш, вайна муьлха туьйранаш девзи? Хазахийтирий шуна уьш? Тахана ас шу йуха а туьйранийн шашайпачу майдана кхойкху. Цигахь дуккха а халонех-зиэрех чекхдовла дезар ду вайн. Кийча дуй шу? Ойланца цига вай кхочур ду т1ома лелачу куз-кеманахь. Б1аьргаш д1ахьаббе массара а. Вай дIадоьлху! Бераш, вай стенга доьлхуш дара дагадогIий шуна? Туьйранан майданахь вайга сатуьйсуш халонаш хилар диц ма делаш. Бовха мох хьоькху вайн йаххьаш тIе, вайна уллохь лелаш олхазарш ду, мархаш а	Хаттаршна жоьпаш	Барта (къамел)	Регулятивни (ша-шен мах хадор, хьехархочун тIедиллар кхочушдар вовшахтохар). Личностни (дешар Iаморна мотиваци кхоллар). Познавательни (шен хаарийн системехь лела хаар, шен гIуллакхийн план дIабеллачу хаамашца йогIуш хIоттор) Коммуникативни (лерсица хаам тIеэцар, хьехархочун хаттаршна жоьпаш далар).

		йу…. Х1инца бІаьргаш схьадоьллу вай. Шаьш шайн коьртах куьг хьакха. Ма дика бераш ду шу! ХІинца болх бийр бу вай.			
Коьрта дакъа Іалашо: берашна керла коьчал карайерзор вовшахтохар	30 мин	**«ХІун хилла кхидІа?»** боху хьалхара зиэр ду вайна хьалха. Массарна а дагадог1ий «Хорсам» туьйра? (1 слайд). Боцца бовзийта туьйранан чулацам. Туьйра чекхдолуш хорсам схьадоккхурий? ХІинца цхьана минотана ойла а йина, кхин дІа а дохуьйтур ду вай х1ара туьйра. Стен гІо дира шуна	Хьехархочун тІедилларе ладогІар а, кхочушдар а . Бераша шайна луург, шайна хетарг довзийтар	Барта (къамел). гайтаман (суьрташ), практически (презентаци).	Коммуникативни (Диалогехь дакъалацар; кхечаьрга ладогІар а, кхетар а, хиламех, гІуллакхех болу шен хьежам бовзийтар) Познавательни (Тайп-тайпана хІуманаш, хиламаш, бакъдерш дустар, церан анализ йан, уьш тобанашка йерзо, шайн хаарийн системехь лела хаар) Регулятивни (хиллачу хааршна тІе а тевжаш, шен кхолладелла хетарш довзийта а, уьш бакъдан а, хьехархочун тІедилларш кхочушдар вовшахтоха а).

		туьйра дIадахьа? Ойла йаро гIо дирий? Нийса ду, цо гIо дира. Ойлайар – иза адамийн бен хила йоцу, хьалха хилла зеделларг дIа а дерзош, керла суьрташ (гайтамаш) кхолла ницкъ хилар ду. (2-гIа слайд) • Цуьнан гIоьнца вай цкъа а ца хиллачу хIуманан, хьолан, хьелан сурт кхуллу. Шолг1а зиэр: **«Хила тарлург»** «Х1ун хир дара, нагахь санна…?» хаттарна жоп луш,йуха а ойланехь сурт х1отто хьовса вай ? (3 слайд) Шун декхар - хьалха хIиттийначу хаттаршна дуьззина а, шен-шен кепара а жоьпаш далар:	Хаттаршна жоьпаш дала.		

		1.ХIун хир ду, нагахь саццаза догIа оьхуш хилча? 2. Х1ун хир ду, хьуна т1емаш девлча? 3. ХIун хир ду , берриге а туьйранан турпалхой вайн дахаре баьхкича? 4.ХIун хир дара адамаша вовшийн дог-ойла йеша йиш хилча? Кхоалг1а зиэр «Суьрташ кечдар» Бераш, х1инца вай д1айаханчу занятехь санна, ваьш 1амийнчу «Хорсам» туьйранан чулацам т1ехь сурт х1отто хьовсур ду. Дакъалоцурш: Автор:__________ Дада____________ Баба____________	Хьехархочо шайна делла т1едахкарш кхочушдо.		

		Йо1_____________ Ж1аьла___________ Цициг____________ Дахка______________			
ЖамIаш дар, хаарш системе дерзор а. Iалашо: нийса жоьпаш дала а, уьш системе дерзо а, жамIаш дан а хаарш карадерзор	2 мин	Бераш, цIа даха хан т1екхечи. БIаьргаш дIа а къевлина, вешан туьйранан куз- кеман тIехь долуш санна, новкъадевр ду вай... Вай схьакхечи, схьабелла шайн бIаьргаш.	Хьехархочун т1едиллар кхочушдо	Барта (къамел)	Регулятивни (хиллачу хааршна тIе а тевжаш, шен кхолладелла хетарш довзийта а, уьш бакъдан а, хьехархочун тIедилларш кхочушдар вовшахтоха а). Коммуникативни (лерсица хаам тIеэцар).
Рефлекси Iалашо: шен белхан мах хадо хаар карадерзор .	1 мин	Бераш, керла х1ун хии вайна тахана? Самукъане хийтирий шуна? Х1ун жам1аш дийр дара аш шайна?	Хаттаршна жоьпаш ло	Дешнийн (рефлексин гIоьнца жамI дар).	Регулятивни (шен гIуллакхан мах хадор) Познавательни (Iамийнарг т1еч1аг1дар, системе хIоттор, жамIаш дар) Коммуникативни (шайн ойланаш барта йовзийтар, хьехархочун хаттаршна жоьпаш далар)

ЙУХХЕДИЛЛАР **Хорсам (Оьрсийн халкъан туьйра)**

Автор: Дадас хорсам дийна хеса. Т1аккха аьлла:

Дада: Кхиалахь, хорсам, мазал мерза!
Кхиалахь, хорсам, нана-доккха!

Автор: Кхиъна хорсам. Мерза а, доккха а хилла хорсам.
Хорсам схьадаккха вахана дада.
Озийна, озийна – схьа ца даьлла хорсам.
Бабега кхайкхина т1аккха дадас.

Дада: Баба, хорсам схьадоккхуш, г1о дехьа суна.

Автор: Баба дадина **т1аьхьатасайелла,**
Дада хорсамах тасавелла —
Озийна, схьаозийна хорсам –
Схьа ца даьлла.
Т1аккха бабас к1ентан йо1е кхайкхина.

Баба: Ваа сан диканиг, схьайолахьа, г1о дехьа

Автор: Йо1 бабех тасайелла,
Баба дадех тасайелла,
Дада хорсамах тасавелла —
Озийна, схьаозийна хорсам –
Схьа ца даьлла.
Т1аккха йо1а К1езе кхайкхина.

Йо1: К1еза, к1еза схьадола!

Автор: К1еза йо1ах тасаделла,
Йо1 бабех тасайелла,

Баба дадех тасайелла,
Дада хорсамах тасавелла —
Озийна, схьаозийна хорсам –
Схьа ца даьлла.
К1езо т1аккха цициг кхайкхина.

К1еза: 1ав-1ав- 1ав, Пису, схьадола, г1о де тхуна!

Автор: Цициг К1езах тасаделла,
К1еза йо1ах тасаделла,
Йо1 бабех тасайелла,
Баба дадех тасайелла,
Дада хорсамах тасавелла —
Озийна, схьаозийна хорсам –
Схьа ца даьлла.
Т1аккха цициго дехке кхайкхина.

Цициг: Дахка, г1о дехьа тхуна

Автор: Дахка цицигах тасабелла,
Цициг К1езах тасаделла,
К1еза йо1ах тасаделла,
Йо1 бабех тасайелла,
Баба дадех тасайелла,
Дада хорсамах тасавелла —
Озийна, схьаозийна хорсам –
Схьадаьлла хорсам.
Вайн туьйра чекхдели! Ладоьг1начунна и хези!
Гочдинарг – Петирова Пет1амат